

УДК 338

Коваль О.А.¹

Семенова А.О.²,

¹ к.е.н. доцент ЗНТУ

² студ. гр. ФЕУ-116 ЗНТУ

ПЕСРПЕКТИВИ РИНКУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день можна виділити наступні основні моделі організації взаємовідносин між учасниками ринку електроенергії:

- вертикально інтегрований ринок;
- модель єдиного покупця (модель пула);
- модель з дерегульованою оптовою торгівлею;
- модель з нерегульованою оптовою та роздрібною торгівлею;
- ринок двосторонніх договорів і балансуєчий ринок.

Кожна модель функціонування ринку електроенергії оцінюється з точки зору фактичного стану всіх складових елементів, в тому числі ступеню автоматизації обліку виробленої та споживаної електричної енергії в першу чергу, наявності необхідних організаційних структур, ефективності функціонування механізмів контролю й управління, фінансового стану споживачів електричної енергії, платоспроможності та платіжної дисципліни учасників ринку електроенергії тощо. Таким чином, навіть за наявності позитивного світового досвіду реформування електроенергетики вибір національної моделі – суто індивідуальний процес, який проводиться досить виважено і поетапно.

Повномасштабний конкурентний ринок електроенергії складає ринок двосторонніх договорів і балансуєчий ринок, які відрізняються часовими періодами:

- ринок довгострокових контрактів, на якому покупці та продавці укладають контракти купівлі-продажу електроенергії на майбутні періоди, наприклад на тиждень, місяць або рік уперед;
- ринок «на добу уперед», на якому покупці та продавці укладають контракти купівлі-продажу електроенергії на наступну добу;
- балансуєчий ринок, який застосовується для узгодження пропозицій електроенергії та попиту на неї («балансування» системи) в реальному часі протягом поточної доби.

У квітні 2017 року Верховна Рада ухвалила [закон](#) "Про ринок електричної енергії". Згідно із законом, за два роки Україна повинна адаптувати свій ринок електроенергії до європейських стандартів.

В першу чергу мова йде про впровадження Третього енергопакету. Ці правила роботи ринку в Євросоюзі, які встановлюють, що виробництвом, транспортуванням та продажем електроенергії повинні займатися різні компанії. Перехід на європейські правила має на увазі створення повноцінного ринку електроенергії, де в умовах конкуренції споживачі

зможуть вибрати собі постачальника, а держава не буде регулювати ціни на електроенергію.

Ця модель призводить до перекосу в ціні електроенергії для її виробників. Наприклад, атомні електростанції (АЕС) у 2017 виробили 56,6% електроенергії в країні, але отримали лише 28% коштів ринку. У той же час, теплоелектростанції (ТЕС) виробили всього 28,5% генерації, але отримали 47,3% коштів ринку.

Висновок, який можна зробити при вивченні цього механізму, - це надання серйозної економії великому бізнесу. На сьогодні, оплачуючи різницю між ціною НКРЕ та собівартістю генерації, промисловість несе не виробничі витрати у розмірі близько 50 млрд. гривень на рік. На додаткові пільги по оплаті транспортування електроенергії великі підприємства можуть розраховувати як великооптові регулярні покупці. Це орієнтовно 10-15 млрд. гривень — точна цифра вийде після укладання прямих договорів. Таким чином домогосподарства економлять, що на приблизно 9 млн. домогосподарств економлять у тарифі електроенергії. Це 6,5-7 тисяч гривень на рік або 500-600 гривень на місяць додаткових витрат на родину.

Другим ринковим фактором стане неминуче орієнтування трейдерів на європейські ринки і біржі електроенергії замість будь-яких розрахункових схем на кшталт «Роттердам плюс» та інших. Для порівняння: тарифи для домогосподарств у Німеччині за останні десять років зросли з 6 до 30 євроцентів за кіловат-годину або 12-13 євроцентів без податкових виплат і внеску в розвиток екологічної генерації, при цьому для великих промислових споживачів остання цифра рідко перевищує 8 євроцентів.

В умовах відмови або як мінімум різкого зниження субсидування з боку держави комунальних витрат фінансові наслідки для галузі можуть стати катастрофічними. У будь-якому випадку буде падіння споживання з боку населення й соціально-побутового сектору шляхом індивідуальної економії та «злиття й укрупнення» домогосподарств і соціальних закладів. Розмір дисбалансу споживання електроенергії порахувати зараз складно, але в будь-якому випадку це призведе до падіння рентабельності й можливого закриття генеруючих компаній з найбільш високою собівартістю, а серед них немало ТЕЦ, які забезпечують населення не тільки електроенергією, але і теплопостачанням.

У ряді країн в результаті переходу до конкурентного ринку відбувається скорочення великих генеруючих об'єктів (АЕС, ТЕС, ГЕС) з причини високої фондоемності довготривалих строків окупності подібних інвестиційних проєктів. Більш того — відбувається часткове повернення до регульованого ринку електроенергії в ряді штатів США, провінціях Канади та Японії. Скажімо, в Онтаріо проєкти, пов'язані із «зеленою енергетикою», повністю згортаються як ті, що ведуть до підвищення витрат в економіці. У

Німеччині від альтернативної електрогенерації поки не відмовляються, але основний упор націлений на порівняно великі, але недорогі газотурбинні електростанції — це пов'язано в першу чергу з екологічними нормами ЄС, а також з активною заміною в житловому секторі індивідуального газового опалення на теплові насоси — що неминуче призводить до зростання енергоспоживання. У Норвегії та Швеції при функціональній самостійності компаній і впровадженні біржових механізмів ніяких дезінтеграцій і приватизацій не відбулося, але в цих країнах наявний надлишок потужності, тому зростання конкуренції призвело до помітного зниження цін і на електроенергію, і на її транспортування.